

SLAVIA ORIENTALIS TOM LXXII, NR 2, ROK 2023
DOI: 10.24425/slo.2023.146393

Жанна Янковська (Zhanna Yankovs'ka)
Острог, Національний університет «Острозька академія»

Марина Набок (Maryna Nabok)
Суми, Сумський державний університет

ЗЕМЛЯ ЯК КОД ДУХОВНОЇ СТІЙКОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ ЗЕМЛІ В НОВЕЛАХ В. СТЕФАНІКА ТА В. ТКАЧУКА

Earth as a Code of Spiritual Stability: A Comparative Analysis of the Image of the Earth in the Short Stories of V. Stefanyk and V. Tkachuk

ABSTRACT: The article analyzes the works of two novelists from Sniatyn (Ivano-Frankivsk) Vasyl Stefanyk and Vasyl Tkachuk for special (similar and distinctive) features in their national vision of the image of the land, which for Ukrainians as an ethnic group that has shaped its agrarian culture for centuries, remains the greatest value, holiness, a symbol of spiritual stability. Therefore, this image in Ukrainian culture is very deep, has archetypal features, because the land for the Ukrainian people was not only evidence of prosperity and wealth, but also a moral imperative and this is widely reflected in folklore and the cultural heritage of Ukrainians, including literature. In the Carpathian and Transcarpathian mountain regions, the peasant's attitude to the land was aggravated by the fact that there were few small plots 'won' from the mountains and adapted for cultivation. That is why the life of peasants is marked by a special complexity during a long historical period and of social changes. So, the first emigration of Ukrainians began who since the end of the 18th century sought happiness in the fertile lands of the Canadian prairies. V. Stefanyk and V. Tkachuk grew up and formed as writers in one region, for both the life of the Carpathian peasants, which they portrayed with a deep psychology, became the main theme of their works. There are many parallels in their short stories, but the most complete for both artists is the image of the earth, which has become the subject of our comparative studies.

KEYWORDS: V. Stefanyk, V. Tkachuk, archetype, image, symbol, land, short story, national worldview

Починаючи з часів творення авторської словесності, образ землі є наскрізним в українській літературі. Варто лише пригадати величний, персоніфікований образ рідної землі у *Слові о полку Ігоревім*. Володіючи архетипними ознаками, він виростає з фольклорної традиції, особливо його епічного складника, репрезентуючи культуру хліборобської нації на різних рівнях її розвитку, для

якої земля завжди була і Батьківщиною, і хлібним ланом, що стверджує фізичне буття, й полем боротьби за свободу жити й працювати на цій землі. Із часом цей образ стає полісемантичним, набираючи інших, не менш важливих конотацій, а його архетипні ознаки проникають в авторську творчість і тим самим стверджують безперервність традиції, у цьому випадку в галузі художньої словесності.

Багатим, цікавим, психологічно й емотивно наснаженим постає цей образ у творчості двох новелістів зі Снятинщини (Івано-Франківщина) – Василя Стефаника (с. Русів) та Василя Ткачука (с. Іллінці), у творчості яких на рівні тематики, художніх засобів, поетики, в тому числі й при зображенні образу землі простежуються спільні риси. Їхню письменницьку працю розділяють кілька десятиліть. І якщо В. Стефаник, проживши 65 років, залишив нам спадщину, яка увійшла до нашої літературної класики, то за 28 років життя В. Ткачук не встиг вповні розкрити свого таланту, але чотирма збірками, які вийшли прижиттєво і за які він був прийнятий до Спілки письменників України, таки заявив про себе як письменника-новеліста досить голосно. Безумовно, орієнтуючись на творчість старшого наставника-земляка, він все-таки зміг виробити свій оригінальний стиль письма, свою неповторну манеру. За радянських часів твори В. Ткачука не набули великої популярності, бо через брак коштів видавалися невеликими накладками, до того ж, у них не зовсім вигідно для радянського режиму висвітлювалося життя прикарпатських селян, а ще, можливо, через непокірний та бунтівливий характер самого автора. Його відправили на фронт, хоча членство в СПУ давало можливість уникнути цього. Там він загинув у 1944 році. І ця стаття – ще одна спроба дооцінити сьогодні твори письменника, повернути йому добре ім'я й осягнути його талант. Про біографічні витoki творчості В. Ткачука більш детально йдеться у нашій окремій праці¹.

В. Стефаник та В. Ткачук присвятили свою творчість селянській тематиці, людям, про яких чули не з розповідей та книг, бо серед них зростали, гартувалися як особистості й письменники, тому глибоко відчували, розуміли найпотаємніші душевні порухи селян, їхню безмежну любов до землі, яка давала їм життя й приносила страждання водночас. Вони пишуть коротко, лаконічно, із притаманним їм психологізмом, недомовленістю, як цього вимагає жанр новели, будучи й самі зразком духовної стійкості, як і їхні герої. Дмитро Донцов, характеризуючи творчість В. Стефаника, назвав його «поетом твердої душі». Дослідник ніяк не мав на увазі його байдужості по відношенню до зовнішнього боку зображуваного. Пояснюючи це, він звертається до слів із твору самого письменника:

«Мнекому ніколи не варта бути!» – се був той новий стоїцизм, який приніс Стефаник, живий, жорстокий, нині, може, напівпасивний, завтра вже зачіпний,

¹ Ж. Янковська, О. Рарицький, Л. Марчук, *Відображення архетипного образу землі у новелах Василя Ткачука (за збіркою «Сині чічки»)*, „Slavica Slovaca” 2020, № 55 (2), с. 296-306.

з затаєним викликом, повний необмежених можливостей, стоїцизм, що заб'є в нас ще не винищені бацили минулого «мнекого» віку².

Такий спадковий народний «стоїцизм» можна вважати також життєвим і творчим кредо В. Ткачука, якого, як і В. Стефаника, за суто селянську тематику називали «селеписцем». Пізнання селянина як особистості з глибокими почуттями захоплювало авторів психологічної новели. Тому **мета** цієї статті – порівняти відображення образу землі у творах В. Стефаника та В. Ткачука. У дослідженні задіяно в основному інтердисциплінарний, компаративний та метод літературознавчого текстологічного аналізу.

Варто зазначити, що кількість написаних творів у обох письменників не відрізняється великою чисельністю, проте позначена глибокою емоційною наснаженістю. Теоретична база дослідження творчої спадщини В. Стефаника досить широка. Багато відомих літературознавців сказали своє вагомe слово про його новелістику. І зараз проводяться наукові конференції та ювілейні форуми, результатом яких є збірники наукових праць, із яких можемо почерпнути нове бачення й осмислення доробку письменника. Серед фундаментальних досліджень варто назвати праці Олени Гнідан *Василь Стефаник. Життя і творчість* (1991), Дмитра Донцова *Поет твердої душі (В. Стефаник)* (2010), Володимира Іванишина *Син землі* (1996)³.

Новелістичний спадок В. Ткачука також нараховує всього кілька збірок новел, першою з яких 1935 року стала збірка *Сині чічки*. Тоді автору було всього дев'ятнадцять, а збірка стала відомою відразу. За життя письменника, у 1940 році, виходить ще одна книжка вибраних новел – *Весна* і деякі публікації у західноукраїнських часописах і журналах: *Жіноча доля*, *Народна справа*, *Неділя*, *Дажбог*. Уже 1973 року була надрукована збірка В. Ткачука *Новели*, а 2013-го стараннями доньки письменника Ольги Гоффманн, яка зараз проживає у Польщі, було перевидано збірку *Сині чічки*⁴.

В. Ткачук прожив коротке життя, не встигнувши реалізувати свій творчий потенціал. Після завершення Другої світової війни, коли вся увага була звернена на відбудову країни, та у часи радянської влади, з якою у письменника таки були не зовсім однозначні стосунки, його творчість була несправедливо забута, хоч Іван Огієнко, Роман Горак, Степан Хороб, Ірина Вільде, Христина Федор та інші дослідники й письменники свого часу сказали своє добре слово про його новели (окремі цитовано нижче по тексту). Нині твори В. Ткачука популяризує донька – Ольга Гоффманн, до їх дослідження вагомо долучилася Христина Синітович, яка

² Д. Донцов, *Поет твердої душі (В. Стефаник)*, [в:] Д. Донцов, *Літературна есеїстика*, Дрогобич 2010, с. 184.

³ О. Гнідан, *Василь Стефаник. Життя і творчість*, Київ 1991; Д. Донцов, *Поет твердої душі (В. Стефаник)*..., с. 174-186; В. Іванишин, *Син землі (Есе про творчість Василя Стефаника)*, [в:] *Василь Стефаник – художник слова*, Івано-Франківськ 1996.

⁴ В. Ткачук, *Сині чічки*, Івано-Франківськ 2013.

й написала вступну статтю до перевиданої збірки *Сині чічки*, а особливо – Анна Горнятко-Шумилович⁵.

Інтердисциплінарність дослідження проявляється у трактуванні архетипу землі крізь призму новел письменників. До аналізу долучено окремі підходи етнокультурології та філософії культури й літератури, які в українській науці представлені працями Дмитра Чижевського, Михайла Бахтіна, Євгена Сверстюка, Сергія Кримського, Володимира Личковаха, Марини Севериної, Михайла Бодкіна, Тетяни Шестопалової, Зої Босик, Оксани Ременець та інших вчених. Теоретичною основою для застосування літературознавчого й компаративного методів у студіюванні теми стали праці Дмитра Наливайка, Юрія Коваліва, Михайла Наєнка, Андрія Гурдуза, Едварда Касперського та інших. На думку Д. Наливайка, сучасна компаративістика – це «фронтальне звернення до концептів та методів сучасного літературознавства й суміжних із ним гуманітарних дисциплін та їх активне застосування»⁶.

Ментальні ознаки кожного народу проявляються у характері, психології, традиціях, архетипах, які, взаємодіючи між собою, відображають цілісну картину буття етносу чи його частини, тобто є «національно орієнтованими»⁷. Відомий український філософ та етнокультуролог С. Кримський, базуючись на вченні Карла Юнга та Зигмунда Фрейда про архетипи, у працях *Архетипи української культури*, *Архетипи української ментальності* та *Дім – Поле – Храм*⁸ виокремлює метод архетипів, що сьогодні є більш адаптований для аналізу літературних творів, які є «художнім відображенням дійсності» й у яких базову трансформацію понять відображає дефініційна парадигма «архетип – архетипний образ – художній образ». Тому в літературознавстві архетип розу-

⁵ А. Horniatko-Szumilowicz, „Skromne obrazy wiejskie” Wasyla Tkaczuka (szkic do portretu pisarza zaropnianego), „Studia et Documenta Slavica” 2017, nr 1, s. 9-21; А. Горнятко-Шумилович, *Майстерність змалювання жіночих постатей у новелістиці Василя Ткачука*, [в:] *Kobieta w zwierciadle języka i kultury*, Szczecin 2017, s. 499-517; А. Горнятко-Шумилович, *Василь Ткачук. Між традицією і новаторством (нарис проблематики)*, [в:] *Tożsamość ukraińska wobec przemian XVII-XXI w.*, Lublin 2017, s. 147-163; А. Горнятко-Шумилович, «Буря» Василя Ткачука (Про забуту новелу ‘загубленого таланту’), „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2018, z. VI, s. 197-205; А. Горнятко-Шумилович, *Символ чічки в новелістиці Василя Ткачука*, „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2019, z. VII, s. 165-173; А. Горнятко-Шумилович, *На терезах долі (Мотиви й образи смерті в новелістиці В. Ткачука)*, „Slavica Wratislaviensia” 2019, t. CLXVIII, s. 123-135.

⁶ Д. Наливайко, *Літературна компаративістика вчора і сьогодні*, [в:] *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи*, Київ 2009, с. 23.

⁷ В. Івашків, *Українські коляди Почаївського Богогласника (1790/1791) – від давнини до сучасності*, „Slavia Orientalis” 2021, t. LXX, № 4, с. 172.

⁸ С. Кримський, *Архетипи української культури*, [в:] *Під сигнатурою Софії*, Київ 2008, с. 301-319. Його ж: *Архетипи української ментальності*, [в:] *Проблеми теорії ментальності*, Київ 2006, с. 273-301; *Дім – Поле – Храм*, [в:] *Про софійність, правду, смисли людського буття*, Київ 2010, с. 426-439.

міється як первинний образ, «прообраз, ідея, первинний мотив, теоретично вірогідна форма»⁹, що є базисом «несвідомих мовних кодів»¹⁰.

Стосовно відображення архетипного образу землі у психологічних новелах В. Стефаніка та В. Ткачука варто наголосити, що він в основному має дві конотації: власний наділ (представлено значно більшою кількістю творів) та рідна земля (батьківщина). Останнє значення, на думку С. Кримського, «має неперекладний, ідіоматичний смисл», «рідна земля – не тільки ґрунт, а й рідний соціум, асоційований з національною державністю»¹¹.

Наділ землі для селянина-горянина був полем життя, радощів та страждань, а іноді й смерті, мабуть, тому так подібно описують її сенс В. Стефанік та В. Ткачук у своїх новелах. Навіть оцінки їхньої творчості були подібними. Скажімо, про В. Стефаніка дослідниця О. Гнідан зазначила: «Чим глибше пізнавав він культурні надбання світу, тим виразніше розумів душу і помисли селянина-трударя»¹². Про В. Ткачука Микола Голубець писав, що «це в першу й головну чергу маляр села», Микола Рудницький назвав його новели «скромними образками з села, що хапають за серце своєю простотою і наївністю», а Іван Огієнко запрошував почитати «ніжні малюнки навіть трагічної людської недолі»¹³.

Обидва новелісти пройшли шлях критики й виправдання за те, що писали суто місцевою говіркою, покутським, «мужицьким» діалектом. Але саме мова їх творів стала знаковим кодом «гуцульської автентики», шляхом до інтуїтивного розуміння і розкриття понять «покутська історична пам'ять», «етнічна культура», адже була мовою не лише спілкування, але й мислення і почувань. Тому, як наголошував В. Іванишин про стиль письма В. Стефаніка, «перехід на літературну мову неминуче б вилився у конфлікт між стихійним емоційним життям і новими стилістичними структурами, неприродними для мислення Стефаніка»¹⁴. Ці слова цілком можуть стосуватися й творів В. Ткачука.

Образ землі у новелістиці В. Стефаніка та В. Ткачука – наскрізний, багатолікий у своїй семантиці й символічних конотаціях. Він наділений архетипними, міфологічними, анімістичними, антропоморфічними, метафоричними ознаками, є обов'язково присутнім якщо не у тексті, то підтекстово, оскільки для селян земля була тим життєвим стержнем, навколо якого оберталася його матеріальне, духовне й фізичне буття. Найзначиміше у творах новелістів земля представлена

⁹ *Архетип*, [в:] *Літературознавча енциклопедія. У двох томах.* Т. 1, авт.-уклад. Ю.І. Ковалів, Київ 2007, с. 96.

¹⁰ О. Бедлінський, М. Набок, *У пошуках сакральних мовних кодів загальнолюдських цінностей (на матеріалах запозичень російської, української та русинської лексики)*, «Русин» 2020, № 60, с. 213.

¹¹ К. Юнг, *Архетипи і колективне несвідоме...*, с. 312.

¹² О. Гнідан, *Василь Стефанік. Життя і творчість*, Київ 1991, с. 42-43.

¹³ Цит. за вид.: Х. Синятович, *Життєвий і творчий шлях Василя Ткачука*, [в:] *Сині чічки*, Івано-Франківськ 2013, с. 5-13.

¹⁴ В. Іванишин, *Син землі (Есе про творчість Василя Стефаніка)*, [в:] *Василь Стефанік – художник слова*, Івано-Франківськ 1996, с. 224.

як поле, лан, це земля, яка «родить» хліб, тому часто наділяється антропоморфними ознаками. У новелі *Сон* В. Стефаник описує, як Якову приснилася власна нива весною:

Землю цілуй, де си поступиш, бо вона ци твоя, ци чужа, то ти з неї живеш, своя родить і чужа родить... певне, що правда, ой допевне! Грунт – то спосіб до всего, як свій є. Він тебе загіє, і накриє, і погодує, і честь тобі поведе...¹⁵.

Такий стан письменники переживали й самі, крізь призму селянського бачення й відчуття вони передавали своє ставлення до землі. Щодо В. Стефаника Д. Донцов написав:

Наша земля, вона-земля – ось було джерело його філософії, холодної, як срібло, й горячої, як смола, що палила його. Він любив сю землю як мати, що затулює смертні очі коханій дитині; він любив її, як мрію, яка всю силу з тебе вигортає, а пустиш її, то пропадеш; він любив її, як коханку, на чийх очах – заховане його серце. З неї, з її грудей висав він свою велику правду, яка так була відмінна від правди тих, кого він з погідним глумом назвав «мнєкими!»¹⁶.

Не раз героям новел згаданих письменників та й загалом усім селянам приходилося проявляти оту духовну стійкість по відношенню до своєї землі, бо вона, з одного боку – родила хліб, а тому давала можливість жити фізично й здійснювати духовне буття, а з іншого – тяжка праця на ній забирала силу. На доказ такого амбівалентного ставлення до землі А. Гурдуз у своїй праці *Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській «прозі про землю» кінця XIX – першої третини XX ст.* наводить уривок з листа В. Стефаника до Ольги Гаморак: «Ви того може й не піймете, як я тішуся. Я чую щось із батька в собі... що от є наступник і надія, що по смерті буде моє господарство далі платити податок крові. Кому? Землі, тій ненаситній, що дає смерть і жите»¹⁷.

У художньо-символічній системі значень земля – це жіночий образ, що переважно асоціюється з матір'ю, рідше – з дружиною, коханкою чи «повією» (про це зазначав у своїй праці Максим Нестелєєв¹⁸), як, наприклад, у новелі В. Ткачука *Весна*:

¹⁵ В. Стефаник, *Вечірня година*, Ужгород 1987, с. 91.

¹⁶ Д. Донцов, *Поет твердої душі...*, с. 176.

¹⁷ А. Гурдуз, *Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській «прозі про землю» кінця XIX – першої третини XX ст.*, Миколаїв 2008, с. 160.

¹⁸ М. Нестелєєв, *Амбівалентність образу землі в українській літературі (юнтіанська інтерпретація)*, «Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету» 2014, № 13, с. 34-36.

Степан навернув очі на нивку й приговорював: – Але-ж бо й звук я з тобов, чорнобрива, ек з жінкою, ще якоесь дужче, – бо годуєш нас, жиємо з тебе. Пани з пенсіїв, жиди з гешефту, а ми з тебе¹⁹.

Подібна символіка простежується й у новелі письменника *Тато й одинак*, герой якої, Антон, ішов весною «помірок» (землю) оглядати, бо «стужився, як за жінкою», так і звертається до неї:

...Очі, мов пацьорки, всилив у помірок, а волохаті брови, закаблучив, наче серпи. – Ой, ти – ти, кукло! Така-с, як змарнована дівка! Аді, кров'ю заїдена, аді видко, що москаль суди грасував, аді шрапнелі погубив...²⁰.

Цю наругу він їй пробачав, бо вже мріяв про працю на цій ниві: «Але, я виведу карих, гей яструбів, а загачу плуг, тогда гуляй душе! А як виволочу, увалкую, то колос у пахи вигудить»²¹. Процес оранки та засівання землі тут за народно-епічною символікою мислиться як її запліднення. Додаткової філософсько-психологічної семантики набирає образ землі в новелі В. Стефаника *Озимина*, оскільки спонукає до роздумів про вічне й тлінне, де вічним, поряд із життям людини, бачиться саме земля. Її нев'янучу, постійно відновлювану красу тут символізує житня нива, яка є результатом людської праці. Контрастом цієї весняної краси бачиться на краю поля образ «білого, як молоко» діда, який просить смерті, бо вже не може працювати на землі й творити цю красу. Його роздум про життій «помірок» звучить як зізнання у коханні, на жаль, уже не розділеному:

Земля все молода, вона як дівка, свето є – то вбереси, будний день – то вона по-будному вбрана, а все дівочить – відколи світа та сонця²².

Із давніх часів для українців земля була мірилом народної моралі, за її цінністю й внутрішньою сутністю звіряли етику стосунків як у соціумі, так і в родині, що також можна простежити за новелами В. Стефаника та В. Ткачука. Наприклад, про випадок, коли захист спільної землі помирих давніх ворогів, дізнаємося із твору В. Ткачука із раптовим новелістичним початком *Аби не дати*: «На село крилатою птахою злетіла новина», що «мужикам стала клином у голові», – їх спільна земля, «Мочара», «має йти в чужі руки»²³. У час загрози над «землицею» сусіди Петро й Михайло, які давно «мали між собою гнів», помирилися (Михайло: «най він щезне», «забудьмо то все»). На це сусіда відповів:

¹⁹ В. Ткачук, *Сині чічки*, Івано-Франківськ 2013, с. 92.

²⁰ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 43.

²¹ Там само.

²² В. Стефаник, *Вечірня година...*, с. 94.

²³ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 124.

Михайле, соколику! Не добро змусило нас ворогувати. Вибачай та й дякую, що ти повернув. І міцно-туго обійнялись. [...] – Аякже тота земличка і сварку вчинить, і злагоду зробить. Та наша земляця...²⁴.

Мотив зречення чи втрати рідної землі з різних причин психологічно болісно, надривно звучить у творах письменників: *Камінний хрест* та *Вона – земля* В. Стефаніка; *У світи*, *Діточа земля*, *Дитяче віно*, *Травень*, *Мати-Земля* В. Ткачука. У новелі *Камінний хрест* туга («туск») Івана Дідуха за своїм наділом («горбом»), який лишився йому у спадок від батька й годував хлібом усю його родину (хоч він і «стратив» на ньому всю силу, «вік свій збув», «спендив і окалічів-єм», став називатися «Переломаним»), – цей «туск» за селянами, рідними горами такий великий, що охоплює весь емоційний простір твору. Герой не просто прощається з «горбом», а ради дітей, які хочуть жити легше й краще, прощається зі своїм життям, яке у праці на цій важкій ниві пройшло. Його душа й залишається на цьому «горбові» разом із камінним хрестом, на якому викарбувано його та «старої» (дружини) «намено» (ім'я). Духовна стійкість Івана Дідуха значно вища за його фізичну силу. Василь Стефанік, аби поглибити епічне сприйняття героя, апелює до казкової гіперболізації, змальовуючи в променях сонячного заходу, як «по тих нивах залягала тінь Іванова, як велетня, схилоного в поясі»²⁵. Тоді він навіть сперечався з «горбом» ніби відчуваючи свою перевагу: «Ото-с, ні, небоже, зібгав у дугу! Але доки ні ноги носе, то мус родити хліб!»²⁶. Іванове «мус!» дуже тверде, і горб корився його праці, таки «політки давав добрі». Але серце селянина м'якне, коли він прощається із односельцями та своїм полем:

Так баную за тим горбом, як дитина за цицков. [...] Коби-м міг, та й би-мго в пазуху сховав, та й взев з собов у світ. Банно ми за найменшов кришков у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную²⁷.

У час найбільшої туги й розпуки «горб» урятував Івана від гріха самогубства. Хрест, який поставив селянин на горбі, – не символ смерті (він хотів би, але не помер на ньому), а символ Іванового життя, про яке просить односельців не забувати, коли вони святитимуть свої ниви у «світу неділю», – то щоб і його горба не минали. У кам'яному хресті, встановленому Дідухом на горбі, В. Іванишин вбачає з'єднуючу ланку в розірваному ланцюгу Іванового роду: «Камінний хрест – символ цієї історичної цільності роду, шанованого персонажами Стефаніка понад усе»²⁸.

²⁴ Там само, с. 125.

²⁵ В. Стефанік, *Вечірня година...*, с. 36.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само, с. 41.

²⁸ В. Іванишин, *Син землі...*, с. 219.

Схожий мотив простежується і в новелі В. Стефаника *Вона – земля*. Данило, рятуючи дітей від війни, залишив свій дім і землю «та й кров свою наклав на ковані вози, аби ніхто єї не споганив»²⁹. Його дружина спочатку плакала, просилася, тікала до своєї хати та «образів», а коли її силою повернули на віз, то ніби скам'яніла й перестала на будь-що реагувати, її туга за землею та рідною домівкою переважала над страхом війни, бо не зворушила її навіть пристрасна молитва в Семеновій хаті, де їх прийняли на ночівлю. Слова господаря про рятівну силу землі ніби повернули Данила і його дружину до тям:

Як увидете у чужий язик, у великі студені мури, то доля розфурее вас по камінню, і лиш снитиси вам буде наша красна земля, а руки закостенілі будуть з непам'єті сіяти на сміх панам, що спацерують, яру пшеницю по камінню. Бог не прийме вас до себе з того каміння, але віде перед свої ворота, як вас уб'ють на ваші землі. Вертайтиси на свою мнеконьку землю, а там буде вас Бог благословити і на шибениці...³⁰.

Після цієї розмови, на світанку, Данило з родиною повертається додому. Рятівна сила землі якраз і проявляє її архетипні ознаки – таємно, підсвідомо впливати на всі помисли, почуття і думки людини.

Василь Ткачук також торкається теми втрати землі. Скажімо, в новелі *У світи* головний герой Грицько, маючи великі борги, змушений був продати хату жиду Шиману, а сам вирішив їхати за кордон. Проте фінал твору прямо протилежний Стефаниковому. Як тільки Грицько усвідомив, побачивши «папір», що хата вже йому не належить, то «пішов полями й землиці всі скарги й болі оповісти...»³¹. І земля не пустила його. Уже з-поза села, від «хреста на горбу» він повернувся назад, хоч і знав, що ніхто його не чекає.

У новелі письменника *Діточа земля* йдеться про іншу втрату землі, втрату наділу, «помірка». Це земля, яка годує родину, тому є для неї святістю, і нею вимірюються родинні стосунки. Господар дому, Марко, у неврожайний важкий рік не витримав голодних дитячих сліз – продав свою ниву Лесю Голубці, і відразу ж на завдаток накупив дітям їжі. Проходячи повз свій наділ, він не стримався, упав перед нею на коліна, «наче вбита острова» і «говорив прощу», виправдовуючись перед землею за свою малодушність, за жаль до дітей, його серце крається навіл: «Нивко! Зозулько! Не думай, що я маркітант або марнотратник, бо непотрафилабис. Діти голову довбут' – їсти та їсти!..»³². Скупий мужицький «покаянний» монолог виписаний автором дуже емоційно та болісно. Жінка, виявившись сильнішою, голосила за своєю «нивкою» і лаштувалася з дітьми боронити її. Вчинок чоловіка перевернув її відношення до нього,

²⁹ В. Стефаник, *Вечірня година...*, с. 109.

³⁰ Там само.

³¹ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 182.

³² Там само, с. 102.

свідченням чого є слова, звернені до дітей: «Діти, не говоріть до него. То ваш воріг каменний, лютий, то кальвін! Хрестітси – він гірший того, що в бзині! А підростете, плюйте на него! Обминайте, ек варіята!..»³³. Зважившись, чоловік повернув завдаток, і в сім'ї знову запанувала злагода, Параска називала чоловіка «Марчіком солоденьким, чоловічком пишним». Як мати, вона думала не тільки про сьогоднішній день дітей, який бачила, що мусять пережити, але і їх майбутнє, тому навчала: «Діти солодкі! Землицу тра' сокотити, аби не збутися, ек жид ермурки. Тра' і держетиси, бо чого іншого ймемоси?..»³⁴.

У цій тематиці чітко простежується паралель із новелою цього ж автора *Дитяче віно*, яка може бачитися продовженням попереднього мотиву чи окремим текстом. «Нивка» вдови Марчихи «в чужі руки перейшла за борги», і вона, щоб оборонити свій наділ, на межі посадила худеньких голодних дітей («у хлопчиків голі коліна, в дівчинки крізь драну сорочину світилося худеньке тільце, а на довгообразім личку кістки й носик загострився»³⁵, а сама «лягла впоперек, перед кіньми. – А тепер, як не боїшся Бога, переїдь кіньми та пошмагуй – мені все одно. Муку, а не життя мала»³⁶.

Мотивно подібною, дуже трагічною є й новела В. Ткачука *Травень*. За сюжетом, головний герой Петро у відчаї «продає Федорові помірчик, – негаразди приневолити: дитячі лементи, жіноча лайка справляли концерт у його голові»³⁷. У нього було відчуття, що втрачає щось найсвятіше, частину себе або найголовніший смисл життя: «Оттак, якби я свою душу продавав, якби я букату серця комусь рвав»; «...Здаси ми', що осиротаю, й мороз тілом іде, ек лиш згадаю, що в мене не буде помірчика»³⁸. Коли Петро брав гроші, то скупі чоловічі сльози «поморщеним обличчям бігли з очей і капали на помірчик»³⁹. Тут він вистояв, хоч зі сльозами. Проте як прийшла пора оранки, то не втримався (бо без землі, без свого «помірчика» не бачив себе ні «газдою», ні сім'янином) – звернувся до Федора, який уже засівав його поле:

Не хочу від тебе дурнички, не хочу ні їди, ні грошей, але позволь мені, любчіку мій, помірчик у тебе відобрати... Буду тобі служити кілька хочеш років, буду в тебе наймитом, лиш аби він вернувся мені, аби я таки вмирав ек господар, аби було, що кому відповідати... Аби було...⁴⁰.

І тільки поступливість Федора заспокоїла Петрове серце.

³³ Там само, с. 104.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само, с. 139.

³⁶ Там само, с. 140.

³⁷ Там само, с. 49.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само, с. 52-53.

Тематично у цьому ж ряду мислиться й оповідання В. Ткачука *Мати-Земля*. У Грицихи єдину «четвертинку» землі «за довги заліцитували» й заборонили працювати на ній, після чого вона ходила, «як заголомшена», розмовляла із землею, зверталася до неї:

Цілувала й любила тебе, Мамо-Земличко... Ти пасочкою для мене була. Ти нас кормила... А тебе узяти в білі руки. Душу мені взяли. Кого я в смутку зараджує? До кого засміюсь? Воліла я давно на лавиці лежати, ніж цього діждатись!...⁴¹.

Жінка побивається за землею, як за померлим, «упала, цілує її, росить слізьми». Її страждання такі глибокі, що не могло не знайти відгуку, про що автор пише: «Мати-Земля з жалю затрясла тілом, аж збіжечко здріглося»⁴². Іван Франко, досліджуючи селянську тематику, у праці *Влада землі в сучасному романі* наголошував на цій значущості землі для хлібороба: «Позбуття частини землі, що досі була в його володінні, для землероба однаково боляче, як втрата частини власного тіла»⁴³.

У творах аналізованих письменників земля – всемогутня, анімізована, архетипна сутність, яка здатна нагодувати, обігріти своїм тілом, зрозуміти, тому з нею спілкувалися, як з людиною. Так, молода Стефаниха (новела В. Ткачука *Невістка*), дуже побиваючись за чоловіком, якого арештували, бо «голову до книжок має», не знаходить розради серед людей, тому звертається до землі:

Земличко, ти куклочко, чи ти станеш коли чолом проти нелюдства, бійси Бога! Ци ти така, як помір, що всеке: зле й добре на собі стримує?.. Заговори до мене; бо ні дедик, ні ненька мене не побілит'...⁴⁴.

Звернення і праця на власній ниві розраджує та втішає жінку.

Така не просто «людиновимірність», а «боговимірність» у ставленні до землі проявлялася й у здатності селян захищати її від ворогів і навіть від природних стихій, адже вона родила хліб, до якого відносилися як до священної життєво важливої данності, що мислилася не лише фізичним, але й духовним імперативом. Таке ставлення до житньої ниви, яка колоситься, простежується у новелі В. Ткачука *Золоті дзвінки*, що має міфологічну основу і в одному із епізодів сюжетно перегукується із *Тінями забутих предків* Михайла Коцюбинського. Дві молитви протистояли негоді, яка здатна була знищити хліборобську працю – поля із майже стиглим хлібом. Одна молитва – християнська, спільна, що її

⁴¹ Там само, с. 90.

⁴² Там само.

⁴³ І. Франко, *Влада землі в сучасному романі*, [в:] І. Франко, *Зібрання творів у 50 томах*. Т. 28, Київ 1980, с. 184.

⁴⁴ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 23-34.

творили сельчани, зібравшись біля церкви. Друга – мольфарова, Степанова, яка ожила в його спрацьованому тілі як сила предків і яку творив він сам, стоячи на полі. І не знати, яка молитва була сильніша. З'єднавшись в єдиній сутності, дві молитви, творені щиро та віддано, як спільний оберіг, змогли врятувати урожай.

Особливо екзистенційно описано новелістом душевний стан головного героя, думки якого були там, над колосистою нивою, «... бо, як злущить колос, як поломить стебло, то зіб'є моє серце на винне яблуко, тай волно мені відбере, тай смуток до мене прижене...»⁴⁵. Степан, підставивши вітру своє слабке спрацьоване тіло, протистоїть бурі більше силою духу, готовий прийняти на себе будь-які страждання, аби тільки вберегти хліб:

Гати, несамовита буре, мене в дриглаві груди, гати дужими кулаками!.. Оббивай, тучо, моє тіло, та рани, та під кожним реберцем роби дірку, аби кровця мені дзімила, як тому, що Його жиди замучили...⁴⁶.

Щоб глибше передати внутрішній стан героя, автор новели засобом психологічного паралелізму зіставляє «картини природи з внутрішнім світом людини»⁴⁷. Як батько дітей, він обіцяє захистити колоски: «Звів руки над ними. – Тай не бійтеся, що покину вас. Бо не бурі, ні тучі кохав я вас, аби в самому цвіту життя вам відбирали»⁴⁸. Степан вперто піднімається, коли «буря потрутила його з межі» та з подвоєною силою кидається навпроти:

Я тобі, буре, навмисне не вступлюся, абись повимикала увесь мій сивий чупер з голови, тай розвісила по деревах, абись і сорочку з мене здерла й пірвала на шкребітки, та на води розкинула, таки не вступлюся. Я ж гірко дозирав та дбав про колоски, тай коло коней бігав, гей молодик. Ті корінці, що пшениця має, то мої жили. Я ж своїми грудьми плекав, аби росли та буйніли. Обіймав землю⁴⁹.

Цей монолог селянина виписаний молодим В. Ткачуком «по-стефаниківськи» зріло й влучно.

Надзвичайним трагізмом наповнені тематично близькі твори В. Стефаніка *Межа* та В. Ткачука *Останні гони*. Головний герой Стефанікової *Межі* Семен навіть у хвилини передсмертної агонії не втрачає відчуття «своїєї землі». За неї він тяжко згрішив – убив багача, який посягнув на його ниву, за те «відсидів у мурах», але й там його «тук за землею не заржавів». Мало того, він не роз-

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Там само, с. 190.

⁴⁷ Г. Коваль, *Асоціативно-семантична модель фольклорного мислення українців: форми паралелізму календарно-обрядового тексту*, „Slavia Orientalis” 2021, t. LXX, № 3, с. 563.

⁴⁸ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 190.

⁴⁹ Там само, с. 191.

каюється у сподіяному, а у молитві, такій, якої Бог «ніколи не чув», навіть правується із ним, доказуючи свою правоту. Він і вдруге це зробив би, коли б знову прийшлося боронити свою ниву, хоч цей вчинок раною болів йому. Повернувшись із «мурів», Семен «обіймав свої ниви», любив їх, як люблять матір чи дружину, доглядав, розмовляв із землею, розумів її потреби, тому виправдовувався в останні хвилини життя перед Богом:

Та як вона засне змордована, як та мама, що нагодувала діти та вкрилася білими пеленами, як лебідь крилом, то я гріхувався прокидати сніг, аби не змерзла і не пробудилася. Земля – твоя донька, і ти повинен мені простити⁵⁰.

Щирий у своїй безмежній любові до землі, він упевнений, що Бог «повинен дарувати» йому гріх. Останні Семенові слова були теж про землю:

Зараз буду конати. Аби-сте мені до деревища насипали землі і не вбирали. Я хочу лиш з нею бути, так, як наші... А ти, Боже, як можеш, то прости, а не воля твоя – то жбурни мене в твій вічний кримінал. Ти ж маєш пекло. [...] Здойміть мене на землю, най її ще раз поцілую⁵¹.

Остання шана й ласка була віддана Семеном саме землі. У новелі наявний «богоборчий» мотив, або, як писав А. Гурдуз, мотив «правдання» з Богом, який присутній ще у його новелі *Сини*⁵² В. Стефаника.

Із новелою В. Стефаника *Межа*, як зазначено вище, мотивно й тематично перегукується новела В. Ткачука *Останні гони*, де земля уособлює в собі сутність життя і смерті. Відчуваючи кінець життя, Федір, статечний господар, який дуже любив свою землю, попросив сина й дружину завести його на ниву, на якій він все життя працював, аби і в останню хвилину бути з нею: «Беріт' мене попід пахи й ведіт' на землю, де небо, гей керниця висит' над нев, де колоси рости мают', що я їх видіти не буду, – там сконати хочу»⁵³. Свої останні слова Федір адресував сину, якому він залишав землю й просив пильнувати межі, «аби не шарпали». Майже натуралістично описав автор останні хвилини життя героя, коли він «замикав очі й сухі вуста тулив до розпареної землиці»; «потім груди потахли, очі на віки зліпились, а вуста із землею зрослись в одну чорну груду»⁵⁴. Земля, на якій все життя «гарував» Федір, полегшила його відхід, прийняла його спрагле тіло.

Образ землі як батьківщини, рідного краю, що не виключає й семантику власного поля, більше представлена у творах В. Стефаника, зокрема – у його

⁵⁰ В. Стефаник, *Вечірня година...*, с. 125.

⁵¹ Там само, с. 126.

⁵² А. Гурдуз, *Міфопоетична парадигма...*, с. 169.

⁵³ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 105.

⁵⁴ Там само, с. 105-106.

новелах *Дід Гриць* та *Сини*. У першій розповідь ведеться від імені оповідача (діда Гриця), який «ціле жите по вічах та й діти заказив та й пустив їх стрімголов»⁵⁵. За те, що онуків занастив, з яких «ані одно не вернуло», дружина нарікала на нього, його «святих» (Франка й Шевченка) та «Україну проклинала», а дід Гриць постійно думає про неї, навіть коли пише заповіт на власне поле:

Лишаю букату поля, на кого вже ви тепер скажете, аби, як будуть згортати кістки наших стрільців у купи, – то аби і за мене хто там згорнув кілька лопат. Але високо, бо на тих костях зацвіте наша земля⁵⁶.

Новела В. Стефаніка *Сини* передає трагедію життя старого Максима. Будучи хліборобом з діда-прадіда, він, здається, і тілом, і душею зіллявся зі своєю нивою, живе за її природними ритмами. На думку В. Іванишина, ця земля «виховувала в людях почуття, сильніші від смерті, коли в часи трагічних лихоліть хоч п'ядь її залишалась незвільненою»⁵⁷. Сини Максима загинули за рідну землю, за Україну. Селянин, живучи на землі, де часто змінювалася влада, не розумівся на політичних подіях, знав лише працювати на ниві, проте повірив «вченому» синові Андрію, який переконливо порівняв батькові Україну із грудкою власної ниви, а себе, своє серце – з її кров'ю:

– Сину, – кажу, – та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і єго на це діло, він дужий, най вас обох закопаю у цю нашу землю, аби воріг з цього коріня її не віторгав у свій бік. – Добре, – каже, – тату, підемо оба. Та як це стара вчула, то я зараз видів, що смерть обвилася коло неї білим рантухом...⁵⁸.

Страшні передчуття й страждання матері письменник передав коротко, але дуже емоційно глибоко: «...Її очі впали і покотилися, як мертве каміне по землі», і тоді вона «з туги на воротях умерла»⁵⁹. У цих стислих фразах автор постає неперевершеним майстром психологічної новели.

Головний герой новели, залишившись на старості самотнім, став злим чи то на себе, чи й на усіх, страждав, усе занехаяв, усе, крім землі. Лише вона, його нива, забираючи з нього силу, здається, здатна була зрозуміти його страждання, заспокоїти, бо коли він «викидав жменею зерно, то приповідав: “Колисочку я вам постелив м'якеньку, ростить до неба”»⁶⁰. У цих словах вгадується поетика

⁵⁵ В. Стефанік, *Вечірня година...*, с. 122.

⁵⁶ Там само, с. 123.

⁵⁷ В. Іванишин, *Син землі...*, с. 213.

⁵⁸ В. Стефанік, *Вечірня година...*, с. 116.

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Там само, с. 114.

колискової пісні. Тому чоловік навіть нікому не заповідає свою ниву («Як умру, то най на моїм полі чічки ростуть, та най своїми маленькими головками кажуть отче наш за діда»⁶¹). Не змігши змиритися зі смертю синів, Максим дорікає Богові й удома біля ікон, і в полі, йому видається несправедливим, що Бог не зберіг його синів, тому сердиться навіть на спів жайворонка, який нагадує про молодшого сина Івана:

Мой, мовчи, не гавкай над мойов головов; кому взевси співати? Оцему обдертому та обгризеному дідові? Лети собі геть до неба, скажи своєму Богові, що най не посилає мені дурну птаху з співом, бо як він такий потний, най мені пішле моїх синів. Бо із-за его волі я лишився сам на всі землі⁶².

Свої страждання герой перемагає працею, важкою, до знемоги. За ознакою «оголеності» страждань Д. Донцов протиставляв новели В. Стефаника окремим письменникам, які «знов рятувалися утопією будучого раю, жайворонковим співом про веселчаний світ, де крізь сонце Бог, як крізь золоте сито обсипав нас ясністю і де вся земля і всі люди відблискували золотом; де була музика колачі і веселі діти»⁶³.

До опису значення образу «рідна земля» звертається й В. Ткачук у новелі *Тато й одинак*, де батько, згадавши заповіт свого вітця, ніби по спадку, наказує синові: «Держися, небоже, землі, бо золотих перстенів на руках не маєш»⁶⁴. Коли ж син відповів, що йде «за ню битись», то Антон пішов на війну опліч із сином, аби оборонити і землю, і батьківщину. На подібний мотив натрапляємо й у новелі В. Ткачука *Плуг заскреготав*.

Отже, як бачимо із наших порівняльних студій, поряд із багатьма подібними ознаками творчості В. Стефаника та В. Ткачука варто говорити й про деякі їх відмінності. І насамперед – це стиль, який у В. Стефаника більш трагічний, точний, тоді як у В. Ткачука поряд із трагізмом проступають м'які, світлі тони, у його творах більше недовомленості та надії, хоч іноді й не таке віртуозне володіння словом, що зрозуміло, адже у літературі він так і залишився талановитим початківцем. На перші твори В. Стефаника також були суперечливі відгуки, як і на новели, якими дебютував у літературі В. Ткачук. Проте В. Стефаник мав трохи більше відміряного йому часу, аби відстояти й відточити своє слово.

Отож, бачимо, що аналізовані новели зазначених авторів відображають не лише місцеву мову гуцулів, але й їх автентичне мислення, особливо що стосується образу землі. Таких порівнянь багато, і вони дуже різні від проведення спільних паралелей на різних рівнях до їх заперечення. Наприклад, Анна Горнятко-Шумилович, переконуючи у Ткачуковій оригінальності й «вір-

⁶¹ Там само, с. 115.

⁶² Там само.

⁶³ Д. Донцов, *Поет твердої душі...*, с. 175.

⁶⁴ В. Ткачук, *Сині чічки...*, с. 44.

туозності», називає такі порівняння творчості новеліста «стефаніківськими рецидивами»⁶⁵.

Стосовно ж художнього відображення архетипного образу землі у творах В. Стефаніка й В. Ткачука, то на основі проведеного текстологічного аналізу та порівнянь можемо стверджувати, що такі паралелі існують на рівні тематики, мотивів, художніх засобів, поезики й на рівні зображення образу землі як батьківщини і як власного наділу («нивки», «помірчика», «поля», «букати»), що був для карпатського селянина і полем безперервної важкої праці та її результату – достатку, фізичного буття, і духовним уособленим імперативом: це була земля, з якою говорили, спілкувалися, захищали від негоди, її пестили, як жінку, порівнювали з матір'ю, яка «родить» і годує («годувальниця»), у праці біля неї гартували духовну стійкість та незламність. Зазначена семантика найбільш чітко кодує архетипні ознаки образу землі. Про внутрішній зв'язок традиції з архетипом М. Северинова слушно зазначила, що у процесі своєї еволюції архетипи перетворюються із «загальнолюдських категорій на категорії національні» й така трансформація відбувається завдяки «безкінечному процесу смислоутворення, а також передачі й трансляції смислів у вигляді культурних традицій»⁶⁶. Саме такі трансформації в процесі художнього осмислення відбулися з архетипом землі, який втілюється в художньому образі конкретних літературних творів, зокрема, й у новелах В. Стефаніка й В. Ткачука.

В іншій конотації – «рідна земля», батьківщина, Україна – також простежуються спільні риси у новелах письменників. У такій спорідненості, очевидно, має значення, що автори були близькими земляками, зросли у краї, де були однакові погляди й ставлення до землі у згаданій їй подвійній семантиці. Очевидним є й те, що В. Ткачук у своїй манері письма мав В. Стефаніка за старшого наставника й учителя. Якщо ж говорити про загальну настроєвість творів письменників, то варто відзначити стефаніківський трагізм як здатність та вміння емоційно тримати читача «на межі» та, як згадувалося, легшу й більш оптимістичну манеру розповіді В. Ткачука, хоч у зображенні образу землі, відношення селянина до неї, особливо у часи можливої втрати, він іноді буває чи не трагічніший за В. Стефаніка, як у новелах *У світи*, *Діточа земля*, *Дитяче віно*, *Травень*, *Мати-Земля*, *Останні гони* (звичайно, поза конкуренцією досконалості твір *Камінний хрест* В. Стефаніка).

Для порівняльного аналізу були відібрані найбільш яскраві твори письменників щодо відображення у них образу землі. Проте й для інших творів цей образ є наскрізним.

⁶⁵ А. Горнятко-Шумилович, «Буря» Василя Ткачука (Про забуту новелу 'загубленого таланту'), „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2018, z. VI, s. 197.

⁶⁶ М. Северинова, *Значення та роль архетипів у етнонаціональній культурі*, «Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв» 2013, № 2, с. 124-128.

References

- Bedlins'kyj O., Nabok M., *U poshukakh sakral'nykh movnyh kodiv zahal'nolyuds'kykh tsinnostey (na materialakh zapozhychen' rosiys'koyi, ukrayins'koyi ta rusyyn'skoyi leksyky)*, «Rusyn» 2020, № 60.
- Doncov D., *Poet tverdoyi dushi (V. Stefanyk)*, [v:] D. Doncov, *Literaturna eseyistyka*, Drogobych 2010.
- Franko I., *Vlada zemli v suchasnomu romani*, [v:] I. Franko, *Zibrannya tvoriv u 50 tomakh*. T. 28, Kyiv 1980.
- Horniatko-Szumilowicz A., „Skromne obrazki wiejskie” Wasyla Tkaczuka (szkic do portretu pisarza zapomnianego), „Studia et Documenta Slavica” 2017, nr 1.
- Hornyatko-Shumylovych A., «Burja» Vasylyja Tkachuka (Pro zabutu novelu 'zagublenogo talantu'), „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2018, z. VI.
- Hornyatko-Shumylovych A., *Maysternist' zmalyuvannya zhinochykh postatey u novelistytsi Vasylyja Tkachuka*, [v:] *Kobieta w zwierciadle języka i kultury*, Szczecin 2017.
- Horniatko-Shumylovych A., *Na terezakh doli (Motyvy y obrazu smerti v novelistytsi V. Tkachuka)*, „Slavica Wratislaviensia” 2019, t. CLXVIII.
- Horniatko-Shumylovych A., *Symvol chichky v novelistytsi Vasylyja Tkachuka*, „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2019, z. VII, Poznań.
- Hornyatko-Shumylovych A., *Vasyl' Tkachuk. Mizh tradytsiyeyu i novatorstvom (narys problematyky)*, [v:] *Tożsamość ukraińska wobec przemian XVII-XXI w.*, Lublin 2017.
- Hnidan O., *Vasyl' Stefanyk. Zhyttya i tvorchist'*, Kyiv 1991.
- Hurduz A., *Mifopoetychna paradyhma v ukrayins'kij ta zakhidnoyevropeys'kij «prozi pro zemlyu» kintsya XIX – pershoyi tretyny XX st.*, Mykolayiv 2008.
- Ivanyshyn V., *Syn zemli (Ese pro tvorchist' Vasylyja Stefanyka)*, [v:] *Vasyl' Stefanyk – khudozhnyk slova*, Ivano-Frankivs'k 1996.
- Ivashkiv V., *Ukrayins'ki kolyady Pochayivs'koho Bohohlasnyka (1790/1791) – vid davnyiny do suchasnosti*, „Slavia Orientalis” 2021, t. LXX, № 4.
- Koval' H., *Asotsiatyvno semantychna model' fol'klornoho myslennya ukrayintsiv: formy paralelizmu kalendarno-obryadovoho tekstu*, „Slavia Orientalis” 2021, t. LXX, № 3.
- Kryms'kyy S., *Arkhetypy ukrayins'koyi kultury*, [v:] *Pid syhnatury Sofiyi*, Kyiv 2008.
- Kryms'kyy S., *Arkhetypy ukrayins'koyi mental'nosti*, [v:] *Problemy teorii mental'nosti*, Kyiv 2006.
- Kryms'kyy S., *Dim – Pole – Khram*, [v:] *Pro softynist', pravdu, smysly lyuds'koho buttya*, Kyiv 2010.
- Literaturoznavcha encyklopediya u dvokh tomakh*, Kyiv 2007.
- Nalyvayko D., *Literaturna komparatyvistyka vhora i s'ohodni*, [v:] *Suchasna literaturna komparatyvistyka: stratehiyi i metody*, Kyiv 2009.
- Nestelyeyev M., *Ambivalentnist' obrazu zemli v ukrayins'kij literaturi (yunhians'ka interpretaciya)*, «Naukovyj visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu» 2014, № 13.
- Syniatovych H., *Zhyttyevyy i tvorchyy shlyakh Vasylyja Tkachuka*, [v:] *Syni chichky*, Ivano-Frankivs'k 2013.
- Stefanyk V., *Vechirnya hodyna*, Uzhhorod 1987.
- Tkachuk V., *Syni chichky*, Ivano-Frankivs'k 2013.
- Yankov's'ka Zh., Raryc'kyj O., Marchuk L., *Vidobrazhennya arkhetypnoho obrazu zemli u novelakh Vasylyja Tkachuka (za zbirkoju «Syni chichky»)*, „Slavica Slovaca” 2020, nr 55 (2).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Жанна Олександрівна Янковська – доктор філологічних наук, професор кафедри філософії та культурного менеджменту; Національний університет «Острозька академія» (The National University of Ostroh Academy). **Публікації: книги:** *Фольклоризм української романтичної прози*, Львів: НВФ «Нові технології» 2016; *Архетипний складник української літератури (аналітичні студії)*, Острог: «Острозька академія» 2019; *Символічні коди української культури*, Острог: «Острозька академія» 2021. **Статті:** *Відображення архетипного топосу «Поле» у романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»: до проблеми нового прочитання роману*, „Studia Methodologica” 2018, Issue 47 (8), S. 7-18; *Anthropological Dimension of the Philosophical «Literature-Centric» Model of Ukrainian Romanticism*, „Anthropological Measurements of Philosophical Research” 2021, № 19, p. 127-137; *Осяжність образу Дому в новелах Григора Тютюнника*, [в:] *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus glober Sicht*, München-Berlin-Washington 2020, с. 761-772; *Екзистенційні виміри роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай»*, „Studia Ukrainica Posnaniensia” 2021, z. IX/1, с. 187-201.

ORCID: 0000-0002-7846-2796

Email: zanna.malva@gmail.com

Марина Миколаївна Набок – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян; Сумський державний університет (Sumy State University). **Публікації: статті:** *The Image of the national hero in the Ukrainian folklore and the folklore of the muslim countries in the context of its perception of the students from the Middle East*, [in:] *Muslim East in Slavic literatures and cultures*, Collective monograph, Białystok: Polskie Towarzystwo Historyczne Rynek Starego Miasta 2019, s. 239-249; *Національні картини світу в українській та курдській усній народній творчості*, [in:] *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*, Collective monograph, Riga, Latvia: Baltija Publishing 2021, p. 49-65; *Історична основа української народної думи «Про молдавський похід Хмельницького»*, Rusin 2018, вип. 4, т. 54, с. 33-52; *Teaching Ukrainian folk dumas at university: analysis in context of intercultural communication*, „Advanced Education” 2020, № 16, p. 4-8; *Символіка українських народних дум як засіб вираження ідеї спротиву та боротьби*, [in:] *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus glober Sicht*, München-Berlin-Washington 2020, S. 321-329.

ORCID: 0000-0001-9422-730X

Email: m.nabok@drl.sumdu.edu.ua